

РЕВУЦЬКИЙ ЛЕВ МИКОЛАЙОВИЧ

(20. П. 1889–30. Ш. 1977)

композитор, педагог, піаніст, академік АН України

Ім'я Льва Миколайовича Ревуцького добре знане світової культурній громадськості. Високої оцінки його творчий доробок набув і в Україні: переможець конкурсу Всеукраїнського товариства ім. М. Леонтовича на кращий симфонічний твір (1927), професор Київської консерваторії ім. П. Чайковського (1935), доктор мистецтвознавства (1941), народний артист СРСР (1944), академік АН УРСР (1957), лауреат Державної (Сталінської) премії СРСР (1941), Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1966), Герой Соціалістичної Праці (1969).

Нові розвідки родоводу цього видатного українського митця доводять, що народився він у селі Іржавець (тепер Ічнянського р-ну Чернігівської області) у родині, генеалогічно пов'язаній з родами козацької старшини XVII ст. (предком по батьківській лінії був Петро Ревуха, гербу «Кривда», по материнській – І. Стороженко та М. Хмельницька, донька гетьмана). Початкову музичну освіту отримав вдома, потім навчався у Київській музичній школі М. Тутковського¹ по класу фортепіано в М. Лисенка (1903), з 1904 – Музично-драматичній школі М. Лисенка, з 1908 – музичному училищі, з 1913 – у консерваторії у знаних піаністів С. Короткевича² й Г. Ходоровського³. 1916 р. закінчив Київську консерваторію по класу композиції Р. Глієра⁴ (тодішнього ректора) та юри-

¹ Дивись сторінку 374 цього видання.

² Дивись сторінку 427 цього видання.

³ Ходоровський (справжнє прізвище – Мороз-Ходоровський) Григорій Костянтинович (02. XII 1853–01. VII 1927) – піаніст, композитор, педагог. Навчався в Лейпцігській (1865–1869) та Петербурзькій (1870–1872) консерваторіях, протягом сезону працював хормейстером у Веймарі під наглядом Ф. Ліста. У 1875–1894 роках викладав у Київському музичному училищі ІРМТ, з 1913 року – професор Київської консерваторії.

⁴ Дивись сторінку 310 цього видання.

дичний факультет Київського університету Св. Володимира. Після фронтів I світової війни (1916–18) працював із Прилуцькою хоровою капелою кооперації (1919–24, хормейстер О. Фарба), 1921 – один з очільників Прилуцької філії Всеукраїнського музичного товариства ім. М. Леонтовича. Від 1924 – викладач Муз.-драм. ін-ту ім. М. Лисенка в Києві (з 1934 – Київської консерваторії). У роки Другої світової війни (1941–44) – зав. кафедри композиції, теорії та історії музики Ташкентської консерваторії. Працював у Київській консерваторії до 1960 р., викладав не тільки композицію, але й поліфонію для студентів-композиторів. Серед учнів Л. Ревуцького за спеціальністю композитор – В. Гомоляка, Л. Грабовський, М. Дремлюга, С. Жданов, Г. Жуковський, В. Кирейко, А. Коломієць, Г. і П. Майбороди, І. Паїн, В. Свечніков, К. Шипович та ін., музикознавці – Ф. Аєрова, М. Бялик, Н. Герасимова-Персидська¹, В. Клиш, Є. Столова², Б. Фільц.

Пафос усієї творчості Л. Ревуцького – національна ідея, яка пронизувала кожен його твір як малої, так і крупної форми. Особливо показові у цьому плані кантата «Хустина» за поемою Т. Шевченка, Симфонія № 2, обробки народних пісень для голосу з супроводом фортепіано «Козацькі пісні», «Сонечко», «Галицькі пісні» (останні через цитований тематизм переконливо стверджували ідею соборності України попри існуючі на той час кордони), «Пісня» для фортепіано, «Балада» для віолончелі з фортепіано (авторська рефлексія на трагічні події 1932–33 р.), «Інтермецо» для скрипки з фортепіано, останній твір крупної форми (1956) – «Ода пісні» на слова М. Рильського, присвячена сподвижникам-титанам доби Українського відродження ХХ ст. Стильові риси музики Майстра переважно романтичного напрямку в найширшому аспекті – від осмислено обраного фольклоризму й до новітніх на 1920–30-і спроб імпресіонізму.

¹ Дивись сторінки 262, 414, 309 і 416 цього видання.

² Біографічна довідка автора в цьому виданні (с. 470).

З 1926 р. Л. Ревуцький разом із Г. Беклемішевим, В. Золотарьовим і В. Косенком¹ почав розробляти Український педагогічний репертуар для музичних шкіл, що спеціально писався українськими авторами на основі національних музичних джерел. Ця праця стала підґрунтям для композиторської творчості в цій галузі на довгі роки. І нині нові покоління митців продовжують ті починання корифеїв української музики.

Л. Ревуцький відомий як ретельний музичний редактор творчості М. Лисенка. У 1929 р. йому разом з братом Дмитром Миколайовичем (упорядником, автором статей, коментарів, поетичних текстів) було доручено підготувати для публікації Повне видання творів М. Лисенка. Однак, у зв'язку з процесами СВУ, праця була припинена (М. Лисенка було залічено до так званих «буржуазних націоналістів»). 1931 р. вийшов у повному об'ємі Т. 4 «Народні пісні для хору» – всі 14 випусків але тільки 4 випуски з 13-и «Музика М. Лисенка до „Кобзаря” Т. Шевченка», 1932 р. Повне видання музичного доробку було здійснено в 20-и томах лише в 1950–1959 групою музичних редакторів на чолі з Л. Ревуцьким (однак без розгорнутих статей та коментарів до творів).

Окремим доробком творчості Л. Ревуцького стало як редакторське, так і композиторське опрацювання опери «Тарас Бульба» М. Лисенка (літ. ред. – М. Рильський, оркестровка – Б. Лятошинський). Упродовж 1936–1955 рр. він здійснив три її редакції: спеціально дописав Увертюру (1936–1937, титульний твір української культури взагалі!), сцену в гетьмана Остряниці, думу кобзаря, увів народну пісню «Засвітали козаченьки» («Засвіт встали козаченьки») та ін.

У повоєнний час Л. Ревуцький здійснював оркестровку раніш написаних творів («Хустина», 1944), реконструкцію втрачених партитур (Симфонія № 1, 1957, Концерт для фортепіано з оркестром Фа-мажор, 1963), редакцію Симфонії № 2 (3-я ред., 1960).

¹ Дивись сторінки 95 і 387 цього видання.

Документи органів НКВС свідчать, що Левко Ревуцький разом із братом Дмитром були у колі їх постійного нагляду аж до 1941 р., імена братів як «буржуазних націоналістів» проходили по справах ряду репресованих діячів української культури (ЦФМДБ України. – 38028 ФП, Сл. с. № 123/721).

З 1991 р. – із здобуттям Україною незалежності – піддаються переоцінці багато явищ не тільки попередньої радянської доби, але й усієї історії нації. Багато хто з вчорашніх «героїв» втратив ореол своєї слави назавжди. Та є й такі, що пройшовши крізь жорстокі жорна часу, залишилися у нашій історії окремими яскравими постатями. У дні святкування першого 10-річчя незалежності України за всенародною ідеєю був укладений список 100 найвидатніших українців, починаючи від доби князя Володимира, гетьмана Богдана Хмельницького й до наших днів. Імена Левка Ревуцького та його брата Дмитра зайняли достойне місце у цьому променистому «стозір'ї України», ставши назавжди символом духовності нації¹.

*

Основний масив музичного рукописного архіву Л. М. Ревуцького ще у 1990-ті роки був упорядкований українською композиторкою О. Ф. Андрєєвою (1914–2007, випускницею класу Л. М. Ревуцького 1945 р.), званою багатьом музикантам по багаторічній праці як високопрофесійна музична редакторка видавництва «Музична Україна». Олена Федорівна ретельно, з граничною скрупульозністю уклала рукописи у десять цупких картонних папок з міцними витими шнурками-ручками, знайомих учням музичних шкіл минулого століття (адже тільки у такі теки можливим було вкласти нотні видання великого формату). Розподілила їх за жанровими ознаками – окремо симфонічні твори, фортепіанні, симфонічно-хорові, хорові, романси й пісні, обробки народних пісень, вправи з оркестровки, гармонії, поліфонії тощо. Описала ре-

¹ Громовенко Л. Дмитро і Левко Ревуцькі // 100 найвідоміших українців. – К. – 2002. – С. 446–453.

естр рукописів композитора-класика, не тільки творів, що були в її зібранні, але й зазначила ті рукописи, що зберігаються в інших установах – державних архівах, бібліотеках, музеях.

Зрозуміло, кожен аркуш, писаний колись рукою Майстра, є неоцінним раритетом – чи-то Симфонії № 2, чи-то Концерту для фортепіано з оркестром, фортепіанних опусів, або писані олівцем ескізи (дирекціон) знаменитої Увертюри до опери «Тарас Бульба» М. Лисенка, чи невідомої нам Симфонії № 3, яку автор знищив у 1950-ті роки.

Однак мою особливу увагу привернула тяжкенька остання Папка № 10, на титулі якої О. Ф. Андрєєва позначила «Авторські рукописи чернеток окремих аркушів і сторінок до невизначених творів різного характеру». Переглядаючи ці нотні записи, мені вдалося дещо атрибуувати. Деякі ж породили ряд запитань й стали інтригуючими «таємницями» – адже то могли бути ескізно занотовані теми, акордові сполучення, цілі фрагменти задуманих творів, що так і не були реалізовані. Поміж пожовтілими нотними листками трапилися й кілька вербальних чернеток, невідомих загалу, зміст яких становить значний інтерес для української музичної культури. Пропоную читачам ознайомитися з цими документами.

Валентина Кузик